

Pedagoogiline Ühing «Võru Seminar»

TEATED V-VI (XXXVIII-XXXIX)

15. septembril 1936.

Ilmuvad 8 korda aastas.

5. a a s t a k ä i k.

S I S U: Töö- ja pidupäevad Valges Majas. — V. Ordlik. Aabitsaõpetusest. — H. Otsmaa. Lugemisõpetusest. — Joh. Lillmaa. Õigekiri — individuaalgrammatika. — Alleks Vallner. Kirjaõpetuse „pean meele“. — Al. I. Omainimesed peaksid veel rohkem kokkuhoidma. — Miks mind ei olnud Võrus. . . — Meie meestest ja naistest. — Teine kiri kooliõele. — Võru seminari ülevaateteose asjus. — Mitmesuguseid teateid

Töö- ja pidupäevad Valges Majas.

K. L.

Osavõtt selleaastaseist seminaripäevist kui juubeli koosviibimisest kujunes rohkearvulisemaks ja meeleolu pidulikumaski eelmiste aastate omast. Neid, kes olid 31. juulil, 1. ja 2. aug. tulnud uuendama vanu mälestusi Valges Majas ja jagama üksteisega mõtteid ja saadud kogemusi kutsealal, oli seekord 120.

Valge Maja täitus taas nendega, kes siin aastate eest õpilastena ja õpetajatena on töötanud; samad tuttavad, armsaks saanud ruumid, mis nagu polekski muutunud aastatega, sama kihin ja kahin, nagu täitis neid ruume koolitöö algades ja muil pidu- ning tööpäevil. Hetkeks jääb tunne, nagu polekski olnud aastaid vahepeal, mis on igapäevale lisanud juurde elukogemusi, sidunud südame ja käed teisel uute murede külge, toonud muutusi välimussegi, kuid jätnud siiski unustamata siledad „Vaimse koduga“. Tunnen end jälle õpilasena, rõõmsad „tered“ ja vestlused täidavad ruume, tuttavaid nägusid kõikjal. Nagu varemgi, kohtad härra Käis'i, — ikka on tal kuhugi rutata, midagi korraldada ning jätkub siiski sõbralik sõna ja soov kõigile, silmis alatine otsimine ja rutt, kuigi aeg toonud juustesse juba tubliste hõbedat; seal välgatavad hra Silmet'i (Seidelbergi) prillid, vestlevad daamidega hra Lohk ja Alterman ja Kisand on ametis rahade kasseerimisega; pr. pr. Stahlberg, Sirk ja Budkovsky ja prl. Kaan, nagu ikka, ei puudu meie pere keskel. Vana Jahugi seisab all trepikojas, ilmne rõõm silmis „vanade aegade“ taas elustumisest. Igal sammul hulk tuttavaid nägusid, rõõmsat vestlust. Ja kuigi otsib silm

veelgi neid, kes kuulusid tihedalt Valge Maja mõiste juurde, kuid kes pole saanud siiski tulla, siis tead aga, et mõtteis viibivad siin nemadki.

*

Seekordsedki seminaripäevad olid pühendatud end. „Vaimse kodu“ mälestamise kõrval ka tööle, õigem vast — töö kaudu selle mälestamisele. Esimene päev pühendati täiesti pedagoogilistele küsimustele, seekord kontsentreerides ettekanded ja keskustelu emakeeleõpetuse probleemidele. Emakeelepäeva ja sellega seminaripäevad 31. juulil avas ühingu esimees J. Käis, kelle südamlikele sissejuhatavaile sõnadele järgnes pikem ja huvitav ettekanne külalisena kohale sõitnud Tartu pedagoogiumi õpetaja mag. H. Rajamaalt teemal: „Lapsepsühholoogia tundmise osatähtsus emakeele seiskohast.“ Ettekannet kuulati huviga ja sellele järgnesid elavad sõnavõttud. (Ettekanne ilmub järgmises „Teadete“ numbris.)

Järgnevalt oli terve rida algatusreferaate kaasvõitlejailt, kusjuures tõsteti esile ja vaadeldi pea kõiki emakeeleõpetusega seotud küsimusi ja mõnigi oli oma ettekande valmistanud suure põhjalikkusega. Ka neile järgnesid elavad mõtete vahetused. Algatusreferaadid olid järgmiselt kaasvõitlejailt: V. Ordlik „Aabitsaõpetus“, H. Otsmaa „Lugemisõpetus“, M. Aleksa „Kirjandus“, P. Härm „Sõnavara“, J. Lillmaa „Õigekiri“, E. Oja „Kirjandid, stiil“, A. Vallner „Käekiri“, A. Ivask „Emakeele liitklassis“. Need referaadid ja järgnevad läbirääkimised olid peamiselt rajatud nä-

Valgesse Majja kokkutulnud Võru Seminari perelasi, 1. aug. 1936.

gemustele, mis saadud tegelikust koolitööst ja otsinguist selles. Üldiselt jättis päev sisuliselt kõigiti rahuldava mulje, kuigi üle hulga aja kohtamise meeleolus läks ettekandeist mõnda ka kaduma.

Kuigi emakeele päeva sisukas töö kestis hilise õhtupoolikuni, peeti selle järele omavaheline võrkpallivõistlus II lennu ja n. n. „üldmeeskonna“ vahel, kusjuures võitjaks tuli II lennu meeskond. Elavalt meenus palli tagumisega tuttav olu „vana seminariaeg“. Öhtu kasutati vabalt igaühe äranägemise järele.

*

Järgmine päev, 1. august, algas kell 9.30 ühingu aastakoosolekuga. Koosoleku avas ja juhatas seda abiesimees M. Aleksa, protokollisid A. Pihlapu ja A. Tiru.

Ülevaate ühingu aasta tegevusest ja aruanded esitas K. K i s a n d, seminari ülevaatekoostam. eeltöödest K. L a a n e. Ühingu on üldiselt töötanud elavalt. Tähtsamaks sündmuseks ühingu elus oli J. K ä i s'i 50-nda sünnipäeva pühitsemine 26. det. 1935. a. Sel puhul annetati juubilarile seminariperelaste poolt tema portree, millise maalits kunstnik prof. N. Triik, ning anti välja „Teadete“ erinumber. „Teadete“ üldine lehekülgede arv ületas eelmised aastakäigud. Ühingu kaasvõitlejate toetamiseks haiguste puhul loodud toetusfondi laekus Kr. 40, milli-

sest summast määrati toetusi kaasvõitlejale Kr. 25 ulatuses.

Käesoleval tegevusaastal jätkab ühingu tegevust endises suunas, andes välja „Teateid“, korraldades traditsioonilised seminaripäevad ning jätkates koostöö organiseerimist ka teiste seminaride vilistlaskogudega. Ka langeb käesolevale tegevusaastale ülevaatekirjastamine end. Võru seminarist ja selle pedagoogilisest taotlusist. Kuna materjalid selle jaoks on juba enam-vähem koos, otsustati raamat välja anda eelolevaks jõuluks. Ühtlasi pöörduiti sel puhul tungivalt nende kaasvõitlejate poole, kes pole veel saatnud vajalisi andmeid enda kohta, seda teha veel juba lähemal ajal.

Ühingu uus juhatus valiti järgmises koosseisus: J. K ä i s, K. K i s a n d, M. A l e k s a, R. T a b a, J. L i l l m a a.

A u k o h u s valiti tagasi endises koosseisus.

Koosolek kiitis ühingu tegevuse heaks ja avaldas tänu juhatusele tehtud töö eest.

*

Sama päeva, 1. augusti õhtuks oli hoolsate kaasvõitlejate tööga Valge Maja saal Võru seminari asutamisest 15 aasta möödumise puhul võtnud piduliku välimuse, olles kaunistatud rohelise ja lilledega. Aukohal asus tammepärgadega kaunistatuna end. seminari direktori Joh. K ä i s'i portree, kahel pool tammepärga-

dega ehitult riigivanem K. Pätsi ja ülemjuhataja kindral Laidoneri pildid. Kõnepulti ehtisid rahvuslipud. Saal kogus täis seminariperelasi ja ka külalisi väljaspoolt, kes pidulik meeleolus jagasid omavahel mälestusi endisist seminari-päevist.

Aktuse avas Joh. Käis, kelle ettepanekul mälestati ka vaikes leinas neid kaasvõitlejaid, kes surma tõttu lahkununa ei saa viibida enam meie keskel. Avamise järele kandis J. Käis ette kujuka ülevaate Võru seminari arengust ja tema pedagoogilisist saavutustist ja taotlusist. Samuti valgustas ta avaldusi, mille kaudu Võru seminari kooliuuenduslikud püüded on leidnud teed välja-poolegi ning leidnud viljelemist ka hiljem, seminari sulgemise järele. Kõnelejal jagati ohtrasti kiitust.

Tervitusi tõid: Võru maavalitsuselt koolivalitsuse juhataja hra A. Vainola, Eesti Õpetajate Liidult V. Horm, Võrumaa Õpetajate Liidult hra Th. Randvere, Kreutzwaldi mälestamise seltsilt hra J. Teder, koolijuhataja A. Peterson, seminari vilistlaste poolt kõneles K. Laane ja ühingu juhatuse poolt M. Aleksa, kelle sõnade järel V. Hiie loandis üle tänu ja lilled J. Käis'ile tema raugemata hoole eest seminaripere organiseerimisel, olles selle innustavaks vaimseks juhiks.

Kõiki tervitusi läbis tunnustus Joh. Käis'ile tema kooliuuenduslike taotluste eest, mille kandjaks sai tema tõttu ka Võru seminar ja mis, vaatamata mitmesugustele raskustele, on hakanud siiski järjest rohkem läbi lööma ja leidnud tähelepanu ka väljaspool Eestit, peasjalikult Soomes.

Telegraafi ja kirja teel saatsid tervitusi juubeliaktuseks: haridusnõunik Joh. Kiivete, koolinõunik E. Muuga, Läänemaa seminari vilistlaskogu, P. Laja, dr. E. Oissar ja hulk kaasvõitlejaid.

Aktuse muusikalises osas esines soololauludega Paul Härm.

Aktusest osavõtjad läkitasid järgmised tervitustelegrammid: Riigivanemale, Kaitseväge Ülemjuhatajale ja Haridusministrile.

Pärast lõpusõna J. Käis'ilt meeleolukaunis aktus lõppes riigihümniga. Ta oli pannud uuesti elama elavaid mälestusi ja tugevdanud usku ja tahet neiks püüeteks, mis võetud kaasa Valgest Majast meie hariduspõllule.

Aktuse järele mindi ühisesse teelauda, kus veedeti meeleolukaid tunde, meenutades lõbusais vestlusis mälestusi seminaripäevilt. Koosviibimisel toimus ka väljakuulutatud n. n. lühinovellide võistlus. Kahjuks oli esitatud vaid kaks tööd, kusjuures II auhind määrati enamuse soovil Joh. Lillmaale humoristlike kildude eest koolielust ja III auh. A. Eherile jutustuse eest: „Ainokese esimene kooliaasta“. Peale muu J. Käis luges ette kadunud A. Behrsing'i humoristliku veste end. Võru seminari õpetajaist. Teelauale järgnes tants, mis kestis kuni peaaegu hommikuni rõõmsas ja koduses meeleolus.

Esmaspäeval, 2. augustil korraldati väljasõit Pühajärve kaunisse loodusse. Kuigi enamik seminaripäevist osavõtjaist oli juba valgunud tagasi igaüks oma sihis, oli ekskursiooniks jäänud kokku siiski niivõrd (arvult 28), et omnibus oli minnes kiilutult täis. (Tagasiteel oli aga siiski rohkem ruumi, kuna õige mitmed lahkusid Otepääl). Teel peatuti lühemat aega Kanepis, kus külastati ka lahkunud ksv! Olga Jussoni kalmu. Sõites ja peatudes kodumaa kaunimas looduses kõlas rõõmsat laulu ja tunti tõsist rõõmu päikesest, mis tol päeval lõi piduliku meeleolu.

Varsti aga kandsid sõidukid taas igaühe oma-kanti. Ühiselt Võrus ja Pühajärvel veedetud päevad, milleks, seekord ka ilmastikuolud olid soodsad, jäid vist küll kõigile meelde kaunina.

Aabitsaõpetusest.

Vik. Ordlik.

1934./35. õp.-a. oli I klassi astujate hulgas analfabeete maal 46%, linnus 48%, neist poisse rohkem kui tüdrukuid. Seega üle poole I klassi astujaist lapsist saab

lugemis- ja kirjutamisalgõpetuse kodus — osalt küll ka hjuks. Miks kahjuks, sellest allpool.

Juba õige vanasti on aabitsaõpetuse

probleemidele tähelepanu pööratud. Sellele vaatamata ei ole praegugi jõutud ühesugustele seisukohtadele. Meetodeid on praegugi palju, osa neist valitsevaid. Võin peagu kindlasti toonitada, et ei ole kaht õpetajat, kes teeks seda ühtemoodi.

Kirjeldan siis alljärgnevas, kuidas seda olen teinud mina.

Töötan koolis, kus on komplektis 4 klassi, õpilasi 25 ümber. Uusi õpilasi igal aastal tuleb juurde 6—7. Kõik see surub teatava omapärase pitseri tööle.

Nende 10—12 päeva jooksul, mil I klass töötab üksi enne teisi, peame jõudma nii kaugele, et I kl. õpilased oleks võimelised sooritama juba väikesi iseseisvaid töid. See tähendab: peame õppima tundma kaunis suure hulgakese aapeid ja ka neid ülesse märkima kuidagi („kirjutama“).

See toob kaasa erisuguse olukorra. Neid päevi ei saa kasutada ainult koolieluga ja korruga tutvumiseks, vaid nad on tõsised tööpäevad.

Ka õpetamisele surub ta oma jälje, mis sarnaneb veidi isegi kiirustamisele. Kuid see on paratamatus. Vähemalt 10—12 aabet peame õppima selle aja jooksul tundma ja kirjutama. Siis saab juba midagi anda iseseisvaks tööks neil päevil, mil kõik õpilased on koolis. Et see kiirustamine ei muutuks ohtlikuks, siis ei saa tavalisti teha muud, kui pühendada need iseseisvad päevad päämiselt lugemise, kirjutamise ja arvutamise algõpetusele, millele sekka vahelduseks rohkesti mängu ja laule.

Algame täishäälikute A, U, I esitamisega. Teeme seda nn. fonoomilise meetodi järgi. Jutustan lookese, mille tulipunktiks vastav häälik — hüüdena. Õpime kõik seda hääldama, jälgides eriti õiget suuhoidu ja kohe esitan ka vastava aape suurantikvas (väljalõigatuna värvilisest paberist, suurelt) ja õpime seda kirjutama suurjooniskirjas. Ei leia mingit mõtet olevat lugemis- ja kirjutamisõpetuse lahutamiseks.

Häälikute õppimise järjekord on väga väieldav ja meetodikud on neid esitanud paljusid. Kui võtta veel arvesse kirjutamisõpetuse meetodikute järjekordi (sest lugemis- ja kirjutamisõpetus sünnivad käsikäes), siis on raske kooskõla saavutada. HM levitas Mölder—Ussisoo brošüüri „Kirjaõpetusest“. Säl on aaped

jaotatud kirjutamisraskuselt järgmiselt: 1) I, L, T, H, E; 2) V, A, Ä; 3) N, M, K; 4) O, Ö, Ö, S, G; 5) D, P, B, R, U, Ü, J. Lugemisõpetuses meie aga sellisest järjekorrast kinni pidada ei saa, kuna see ei võimalda luua kohe alguses kuigi palju sõnakombinatsioone. Pääle selle tuleb arvestada seda, et hääldamis- ja kokkulumemisraskused on palju suuremad kui kirjutamisraskused suurjooniskirjas. Võrreldes aga nende kirjutamisraskust veel numbrite kirjutamisraskusega (neid tuleb õpetada kirjutama juba esimesil päevil) on nad võrratult kerged. Seepärast jätkame kirjutamise raskusjärjestuse tahaplaanile ja õpime häälikuid järgmises järjekorras: A, U, I, L, N, M, O, Ö, B, D, S, R, K, T, P, G, Ö, Ä, Ü, H, J, mis peagu täpselt ühtub Joh. Käisi „Uusi teid algõpet. II“ esitatud järjekorraga. Ei teeks aga viga, kui rühma B, D ja K, T, P, G juures iga helitu kääshääliku järgi õpitaks mõni heliline häälik, et helituid kaashäälikuid kindlamini omandataks.

Õppinud tundma A, U, I fonoomilise esitamisega, laskume kohe analüüsi, esitades häälikut L. Siin tutvume enne terve sõnaga (näit.: LAA) fonoomiliselt ja leiame säält esimese hääliku ning kirjutatud (laotud) sõnast vastava aape.

Nii analüüsides leiame teisigi kaashäälikuid (N) ja ka täishäälikuid (E, Ö, Ö jne). Nende kõrval aga ka mõningaid ikka puhtfonoomiliselt (M, O jne).

Siis jõuame lugemisõpetuse raskema punktini: helitute häälikute (B, D jne.) esitamiseni.

Siin ja üldse kaashäälikute õpetamises ongi üks punkt, miks mainisin alul, et üle poole õpilasist saavad kahjuks lugemisalgõpetuse kodus. Seal õpetatakse enamasti veel igasuguseid peesid ja emm-esid ja nendest sõnade moodustamine on sageli raskem kui seda suudab laps. Ka õigekiri kannatab sellise lugemisviisi juures.

Nende helitute kaashäälikute esitamist algan B-ga, kuna selle hääliku juures väga selgesti esineb tema sünnikoht ja ühtlasi viib ta suure sammu edasi sõnade moodustamisel (ains. 3. pöörde lõpp).

Esitan pildi (või lookese) näiteks, millel näha, et ema annab leiba. Selle lause juurde „ema annab leiba“ jääme peatuma. Koostame ta kohe värvilisest paberist väljalõigatud suurjoonisaapeist

tahvilil. Lugesed leiame uue aape ja vastava hääliku. Leiame, kuidas ta sünnib ja et tal üksi „ei ole häält“. Anname talle nimeks „pehme huulhäälik“, sest teda tuleb ikkagi kuidagi kutsuda, kui teda näiteks kas või aapekastist vaja võtta. Teises sõnas „LEIBA“ leiame, et seda „pehmet huulhäälikut“ on kerge A-ga koos hääldada. Katsetame ka teiste täishäälikutega ja õpime kombinatsioone: BA, BI, BE, BU, BO, BÖ. Kõik see tuleb meelde veidi muistseid Oliveri ja Krugi võtteid, kuid on tarvilik.

Järgnevalt õpime lugema sõnu, kus sarnased silbid, tõmbame neile loogakesi alla, et korraga hääldamine ei ununeks, eriti kodus kordamisel. Võiks seda teha lugemikuski alul.

Nii saame ka „pehme hammashääliku (D)“, „pehme kurguhääliku (G)“, „kõva huul-, hammas- ja kurguhääliku (P, T, K)“ ja „kurgulae — i (J)“ ehk lühidalt „lagi—i“.

Lapsile ei tee suuri raskusi meele pidada nende aabete isesugused nimed, mis kohe tulevad meelde kõneorganite seisu hääldamisel. Nimi ja hääldamine on siin kaks iseasja. On parem, kui nad on kas täiesti ühtivad või võrdlemisi isesugused. Siis ei sega nad hääldamist. Kui seda ei oleks karta, siis võiks näiteks „pehmet huulhäälikut“ nimetada ka Be-ks. Püsivaks omandamiseks on muidugi kõige juures tarvis kordamist. Muide — ülemas klasses oleme aga rääkimisel lihtsuse mõttes tarvitanud nimesid: es, be, em jne. Kokkulugemine on siis juba käes.

Kirjutamisel suurjooniskirjas (suurantiikva) tarvitame joonteta karedat paberit (sulfiidi üks külg) ja värvpliitseid, millele seltsib hiljem tavaline pehme pliit (näit. nr. 2). Siin alul on õpetajal väga palju tegemist õige kirjutusvahendi hoiu sissekasvatamisega. On aga selge, et väljajuurimine on palju raskem, kui mitte öelda — võimatu.

Esimesed kirjutamisharjutused tindiga teeme sõõrsulega ja õige laiaga (1,5—2 mm), mille hiljem vahetame väiksemaotsalisega (0,5 mm). Kuna suurjooniskirjas kirjutamisliigutused on võrdlemisi lihtsad, siis on soovitatav tavalist kirjutussulge (tüüp „kärss-sulg“) esmakordselt esitada ja sellega katsetada suurjooniskirja juures, sest siis on võimalik enam tähelepanu pühendada sullehoiule.

Kellele tavaline sulg teeb raskusi, jääb pikemaks ajaks sõõrsule juurde.

Mõninga aja möödudes asume väikekirjaaabete õppimisele. Väikejoonisaapeid kirjutama õppida pole mingit mõtet, kuigi seda soovivad Mölder-Ussissoo. Väikekirjaaaped õpime püstnõrkirjas ja selles järjekorras, mida esitab Mölder-Ussissoo: i, u, ü, t, n, m, p, r, v, e, l, b, h, k, j, o, ö, õ, a, ä, d, g, s.

Vanasti kõigil kirjaaapeil alguses oli sidejoon, mis HM normaalkirjanäiteis aga puudub. Tähendab — sõna alguses pole tarvis sidejoonega alata, küll aga seotakse aaped sõna sees. Et aabete normaalkuju õigesti saavutada, siis alul ma sidejoonile sõna sees aape s ja suurte aabete järele, mida väikekirjaaabete õppimise ajal ikka tarvitatakse suurjooniskirjas, tähelepanu ei pööranud. Kirjutasime näiteks alul: *Higista*. Sarnaselt kirjutamiselt aga siirdusime varsti täielikule sidumisele (*Higista*). Leian selle õpetamise õige koha olevat siis, kui kõik väikekirjaaaped on esitatud. Võib oletada, et seega saavutatakse katkendline kiri, sest ümberõppimine on väga raske. Siin aga ei esine üldse ümberõppimine (uut tuleb juurde), teiseks aga on vältimatu kirjutamise juures kirjutamisabinõu tõstmine sõna sees. Täielikult pideva kirjutamise juures ei saavutata praegu kehtivat normaalkirja.

Tavalisti olen jõudnud siduva kirjutamiseni jõulude eel. Eriti nüüd, mil on rõhku hakatud panema käekirja kaunidusele, ei saa kiirelt esitada aabete kirjakuju. Iga aape vorm peab küllalt põhjalikult kindlaks kujunema, alles siis võime asuda järgmise esitamisele.

Väiketrukiaabete sobivaim esitamisaeg oleks pärast väikekirjaaabete tundmaõppimist, sest nad on neile kujult õige sarnased. Aabitsat tarvitades, kõikide juures pole see aga võimalik. Enamasti esitavad aabitsad väiketrukikirja liiga aegsasti. Seetõttu tuleb seda õppida enne tundma kui veel kõiki väikekirjaaapeid mõistetakse kirjutada, sest üldõpetustematele on saateainet lugemispalade näol vaja.

Väiketrukiaabete esitamine normaalselt tuleks kõne alla minu arvates 12. töönädalal, seega just enne jõule, kui läheda eelpoolõeldust. Muuseas J. Käis teeb seda „Uusi teid algõpetuses II“ 9. töönädalal. „Esimestes vagudes“ on

aga palu väikekirjanduse, mis kuuluvad 6. töönädalal käsitletavate üldõpetusteede juurde (koolielust) ja kahjuks esimesed palad on trükitud võrdlemisi väikesel (šriftiga).

Siiski ei tee väikekirjanduse tundmaõppimine enne kui veel kõik väikekirjanduse tundud, mingisugust nimetamisvõimet raskust (esiootsa vast ainult d ja b eraldamises, kuna suur D on vastupidise kumerusega). Sageli lapsed juba enne õpivad tundma väikekirjanduse, kui need koolis käsitlusele tulevad, sest nad märkavad kohe, et see suur antiikva pole ikka päris kiri. Vast natuke tütabki, kui jõuluni tuleb lugeda suures antiikvas ja siis õpitakse kodus omal algatusel tundma väikekirjanduse. Ei leia ses olevat muud halba, kui teatav huvi langus koolis loetava lugemispalade vastu ja vast liigne ootus päris kirja lugemiseks. Kuidas siin saavutada kompromiss?

Väikekirjanduse tundmaõppimise järel võime esitada ka masinakirjanduse, eriti neis koolides, kus omatähe kirjutusmasinaid ja selle kirjaga seetõttu sageli tuleb õpilasil teha tegemist (tööjuhatised, teadaanded jne.). Samuti katsetame kursiivkirja lugemisel, mis masinakirjaga peaaegu täiesti sarnane.

Näib, et kõige loomulikum oleks töös alljärgnevat järjestust:

kirjutamine	lugemine
suurjooniskirjas	suures antiikvas
väikekirja esitamine	kursiiv- ja masinakirja esitamine
suured aaped suurjooniskirjas, teised väikekirjas	ladinakirja esitamine
suurkirjanduse esitamine	gootikirja esitamine
suur- ja väikekirjanduse aabete	

Senini minu teada kuskil sarnast järjestust tarvitatud ei ole.

Meile pärast jõule kordasime väikekirjanduse (seda tuleb individuaalselt teha kogu õppeaasta I klassis ja isegi II kl., kuna õpilased vastasel korral õige ruttu hakkavad liiga „individuaalselt“ kirjutama) ja siis asume suurkirjanduse kirjutama-õppimisele. Soovitav on siingi jälgida Mölder-Ussissoo koostatud raskusjärjekorda: U, Ü, V, A, Ä, M, N, S, L, G, O, Ö, E, I, H, K, J, T, P, R, B, D. Kõik sooritame muidugi püstnõrkirjas. Jääb veel tundma õppida gootikiri, mida

niikaua kui veel ajalehed ilmuvad selles, on tarvilik. Siingi huvi ajaleheteadete vastu kihutab õpilasi iseseisvalt õppima tundma neid tavaliselt enne kui seda tehakse koolis. Umbes ülestõusmispühadega lõpeb õieti aabitsaõpetus, sest siis tuntakse juba lugemist ja kirjutamist. Edasi järgneb juba viimistelemine.

Senini meeleldi olen jätnud puudutamata kõik tehnilised võtted. Ei hakka korrutama üldtuntuid, kuid mõningate juures siiski peatun veidi.

On tavaline nähe, et alguses õpilased teesklevad lugemist ja loevad pääst aabitsasolevaid väikesi lugemispalu.

Selle vältimiseks tarvitan järgmist võtet: Lugemispalade sõnust koostan uusi lauseid ja loeme alguses neid (tahvlilt või lehilt) ja siis alles aabitsast. Nn. „lugemispilu“ (väljalõige paberlehes, et üksikut sõna lugeda; Seppel „Kooliuuenduselases“) on raskelt kasutatav aabete ja sõnade isesuuruse tõttu. Algpäevil (kui veel aabete vahetatakse üksteisega) võib isegi ütelda aabitsas leiduva sõna aabete järjekorras ette, õpilased loevad ja loevad siis kokku.

Iseseisvaks tööks sobib eriti liitklassis „vaikne etteütetus“, mida saab kasutada I kl. juba 2. töönädalal. Esitatakse asju küllalt suurelt ja lihtsalt joonistatult, mille nimetused õpilased iseseisvalt loevad. Muidugi enne ladumist arutellakse sõnu. Kirjutatakse lõppeks ka lehele, mis laotud, kuid enne parandatakse ladumisevead. Üldse tarvitame rohkesti ladumist nii I kui ka II klassis.

Lõppkokkuvõtteks märgiks:

1. Lugemis- ja kirjutamisõpetus käib käsikäes.

2. Silpidekaupa veerimist ei tarvita; terve sõna hääldamine järgneb kiire aabete nimetamise järel (mida eriti raskete sõnade juures pärast õpilaste katsetusi teeb õpetaja; õpilased kuulavad ja loevad kokku).

3. Tarvitame aabitsat ja päälegi liikuvat („Esimesed vaod“), sääljuures tehes teda veel liikuvamaks, jagades alguses ta 2-heleheküljeliseks.

4. Et aabitsaõpetus kodus paraneks, seks tuleb lastevanemaile selgitada õiget õpetamisviisi.

5. On soovitatav, et I kl. moodustaks ühtlase koostise (kas kõik analfaabedid

või mitte ühtegi), et ei tekiks liigset kilunemist, mis muudab õppetöö raskeks (mõtlen tööd liitklassis, kuna tuleb seega juurde 2—3 „klassi“.

6. Kirjutamisõpetusel lähtume suurjooniskirjast (suur antiikva), siis õpime väikekirjaaaped ja lõppeks suurkirjaaped. Väikejooniskirja ei õpi üldse.

7. Kirjaõpetus sünnib joonteta paberil ja püstnõorkirjas.

8. Päämiseks kirjutamisvahendiks I kl. jääb pliiats.

9. Masina- ja kursiivkirjaga tutvumine peagu samaaegselt väiketriiki aabetege, kuna gootikirjaga tutvuneme II semestri viimasel poolel.

Lugemisõpetusest.

H. Otsmaa.

Kahtlemata on aabitsa järele lugemine üks tähtsamaid alasid õppetöös kui ka edaspidises elus üldse. Kui aabits on alusmüriks, siis lugemisoskus on seinteks, katuseks, mis võimaldavad kultuurvara salvede täitmise. Lugemistehnika on seega abinõuks, võtmeks kultuurhüvede juurde pääsemiseks, üldinimliku kultuurvarade säilitamiseks kui ka selle suurendamiseks.

Alljärgnevate ridade ülesanne ei ole vaadelda meetodeid, küll aga võiks siinkohal mainida eklektilist e. kombineeritud meetodit, mis on praegusel ajal tarvilisel. Samuti ei pretendeeri käesolev referaat oma sisult midagi haaravat, enam tahab olla mõtete avaldamise tõekest.

Siiski lubatagu linnulennult vaadelda neid seisukohti pedagoog. kirjandusest, mis käsitlevad lugemisoskust.

Lugemistehnika, mis ühelt poolt võitleb defektide vastu ja teiselt püüab tõhustada lugemisprotsessi — selle täieliku omandamiseni, s. o. autori mõtte, fantaasia ja tundetöö kordamisele ja lugeja hinge kinninaelutamisele, on aja jooksul leidnud nii mitmeski pedagoogis erilise tähelepanu kui ka viljeluse.

Lugemise oskuse tähtsust hindab väga kõrgelt pedagoog Philipp Wackernagel, kes sünteetilise meetodi kõrvale heitis ja analüütilise meetodi kasuks selgitustööd tegi. Tema oma „Kuldse aabitsas“ (Wiesbaden 1856) väitis, et lugemist viib edukalt sihile rahvuslik omapära — rahvaluule, muinasjutud j. t., mida ette lugeda, et lugeja meeli teritada ja huvi luua. Ema lugegu mõni pala ette, parem laulgu, laps näidaku etteloetut. Nüüd jääb lapsel näidata mõnda katkendit, millest minnakse sõna, hiljem hääliku ja tähe juurde, kust algab

õige töö. Wackernagel ütles väga tabavasti, et inimene sünnib 2 korda — esiteks kui animaalne olevus ja teistkorda — vaimse olevusena. Teine sünn teostub kui laps oma rahva keele kaudu astub ühendusse oma rahva kultuuriga. Alles sest momendist võib lugeda teda inimeseks.

Eelmise seisukohti täiendasid Friedrich Gedicke (1754—1803), kes võitles meilegi tuntud „pustaveerimise“ ja monotoonse koolitoo vastu.

Kerschensteiner pärast Ameerika reisu tõi analüütilise meetodi, mida eriti viljeles Johannes Wittmann, kes nõuab hääd kõnelemise oskust kui edukat eelastet ilmekale lugemisele.

Belgia pedagoog Ovide Decroly (1906. a.) tarvitas paberist sedeleid, millele olid trükitähtedega elust võetud käik- ja soovlaused. Nende sedelite sisu oli õpilastele teada keskustelu kaudu ja lapsed vaatlesid põhjalikult enne kui lugesid. Hiljem kollektiivtööna vastati kõigile küsimustele kirjalikult tahvlile üles märkides. Näit. mõningad laused.

Too mulle õuna!

Lõika õun 2 ossa!

Mina söin pool õuna!

Teine staadium selles tehnikas oli lotokujuline mäng, mis oli koostatud ülaltoodud lausetes esinenud asjadest.

Kolmas staadium — võeti lauses appi joonised (näit. 3 õuna!) Hiljem lahutas sõna silpideks ja jõudnud häälikuni, täheni, hakkas ta üksikutest silpidest uusi sõnu koostama.

Huvitavaid näpunäiteid tõi meetodid A. Kern, kes ka lähtekohaks võttis lause, mis tema arvates sõna kuju ilmestab ning millel on tervikuse iseloom.

Tema töökäik on järgmine: 1. optiline analüüs — tähe nägemine. Peab

märkima, et Kern nõuab opt. analüüsi alles 4. õppenädalal ja tarvitab 13. õppenädalani. Lapsed pala lugedes otsivad välja ühesugused häälikud ja neid ristitakse huviäratamise mõttes erinevatega. Näit. O — muna auguga, e — katkine prill jne.

13. õppenädalal algab samal alusel akustiline analüüs, õpilastele loetakse ette näit. lühikene lause. Õpetaja ütleb jätke „Liisi kisub kassi“ viimases sõnas „i“ ära, jääb 2 ss-i. Nüüd analüüsitakse igast sõnast näit. s-d. Kui kõlakujuandid on käes, järgneb sellele 20. õppenädalal 3. aste — reproduktsioon ja mitmest tähest kompleksi loomine, Kerni järgi pike-mate, raskemate sõnade kokkulugemise harjutused. Hiljem lugemistehnika käteteõppimise juures võib sest meetodist tuletada väga häid võtteid.

Kui asuda praktilisele lugemistehnika vaatlusele, siis tuleks vaatlemisele võtta klassid, kus vaja midagi eriti rõhutada, väljudes psühholoogilisest ja pedagoogilisest seisukohtadest.

1. ja 2. klassides on tähtis tehnil. oskuse arendamine ja selle rakendamine, silmas pidades sealjuures kõiki metoodilisi nõudeid — nagu tehnilist hääldamist (õpetaja ja õpilane), loogilisi ja ka esteetilisi nõudmisi. Küll tuleb aga 2. kl. raskuspunkt asetada lugemisharjutusele ja esteetilise nõudmise esile tõstmisele, sest selle klassi kasvandik igatseb juba „ilusat“. 1. kl. õpilastele võib Kerni optilise analüüsi järele kombineerida mängu, näiteks: 1) kattermäng, 2) korteriüürimise mäng (puude, lindude, lillede mäng), 3) Must Peeter.

Akustilise analüüsi süvendamiseks võiks olla „ärajoosku mäng“, või lause koostatakse nõnda, et häälikuid välja jäetakse, asetatakse teistega. Nalja olgu ka sees.

Hoiduda kodu õppida anda luuletisi, mida õpitakse vuristama.

3. kl. tuleb lugemistehnika viia nii kaugele, et 4. kl. õpilane kõike loetut (sest siin saavad ju hulga õppeaineid alguse — looduslugu, ajalugu, maateadus) oskaks tallele panna, saaks aru ja et temale avaneksid kõik sõnalise vaimuvara salved ja lugemine saaks edaspidi eneseharimise aluseks. Kuna 3. kl. õpilane hakkab jõudma kangelasajajärku (kangelaslikud eeskujud), siis võib kasu-

tada (kuigi on temas pahesid) — võistluslugemist igasugustes variantides, kaasõpilaste järelevalvet lugemisel, kuid erilist rõhku asetada loogilistele ja esteetilistele nõudmistele.

4. klassis, kus õpilane asub juba pikemate ilukirjanduslike teoste juurde, jäägu rõhutada ilmekust, selgust, dünaamikat põhimõttel — räägi, et mina sind näeksin. Lihtsalt — lugemisel olgu mõnu, jõud, ilmekus!

5. ja 6. klassides tuleb anda eriline koht lugemisoskuses individuaalselt välja töötatud esteetilisele lugemisele, mille juures kõik eeldused on juba õpilasel käes. Siinkohal peaks emakeeles lugemistehnika täiesti käes olema, et emakeele teiste aladega saaks õpilane hästi toime.

Kokkuvõttes tuleb nentida järgmisi lugemistehnikat soodustavaid võtteid:

a) Kõrvaldada defektid:

- 1) sest loetakse seda, mida raamatus pole;
- 2) vahetatakse häälikud: pilt- pult jne.;
- 3) silpide vahelejätmise — vähendatav — vähentav jne.;
- 4) sõnade vahelejätmise;
- 5) kogelemine (kas või arsti abil).

b) Võtta tarvitusele võtteid:

- 1) Rõhutada 3 metoodilist päänõuet — tehnilist, loogilist ja esteetilist.
- 2) Võtta appi optilise ja akustikalise analüüsi juures mängu.
- 3) Korraldada lugemisharjutusi 2. klassist alates.
- 4) Tahvlile trükitähtedest koostatud lausetest moodustada uusi lauseid — lugemisoskuse harjutuseks, kui ka õppetöö mitmekesistamiseks.
- 5) Korraldada lihtlugemist, s. o. kord läbilugeda näit. ajaleht — mälu ja läbi loetu omandamise proovimiseks, ning süvendatud lugemist vanemais klassides, et analüüsimise võimet tõsta.
- 6) Lugeda anda õpilasele uut ning jõukohast (enne lühemad, siis pikemad sõnad jne.)
- 7) Mitte anda algklassides õpilastele kodus iseseisvalt õppida riimitud lauseid, luuletisi.
- 8) Lasta õpilastele huvitavaid palasid väljaspool lugemikku õpilase enese initsiatiivil ette lugeda (mida võib õpetaja tunni lõpul kontrollida liitklassis).

- 9) Soodustada kooli klassi ajalehe ilmumist.
- 10) Võimaldada õpilastele omavahelist kirjavahetust, õpikute kui ka raamatute kinkimist.
- 11) Teostada alamates klassides võistluslugemist.
- 12) Igal juhul kõigis õppeaineis lugemist harjutada.
- 13) Võimaldada andekatel õpilastel aidata nõrgemaid (õpetaja otsesel kontrollil).
- 14) Klassi soovil lasta häääl õpilasel korraldada lugeda.
- 15) Selle eest hoolitseda, et iga kooli saaks raadio, kus võik kuulata lugemistunde.
- 16) Igas klassis õpilased võimalikult rohkesti tarvitagu oma eale vastavat väärtuslikku kirjandust kooli raamatukogust.

Õigekiri — individuaalgrammatika.

Joh. Lillmaa.

„Vaimuanded, võimed ja huvid on erisugused igal lapsel oma laadilt, sügavuselt, ulatuselt jne.; nad on *individuaalsed*.“ (Joh. Käis.) Mis ühele lapsele märgeliselt kerge, on teisele purustamatuks pähkliks. Oleme kohanud klassis väga mitmesuguselt erinevaid lapsi õigekirja omandamisel. On neid, kes loomupärase keeleanni tõttu ei vaja üldse, või vajavad ainult mõnda minnes kerget tutvumiseks, grammatilisi reegleid õigekirjaks, kuid teistele ei näi piisavat laialt ulatuslikemaistki harjutustikest. Ülejäänud, enamik, on keskpäraseid õpilasi, keda hoitakse korraliku tuupimisega klassi õigekeelsuse parajal üldnivool. Kuid keskpäraseistki õpilastest, igale õpilasele omase individuaalse *töötempo* tõttu, ühed omandavad teatava keelereegli kiiremini, kergema vaevaga, teistel kulub selleks rohkem aega, pikemat harjutamist. Ilmneb veel, et keelereeglid ei jagune kõigi õpilaste suhtes ühtlaselt kergeiks või raskeiks. On õpilasi, kes tarvitavad näiteks kirjavahemärke õieti, kuid ei suuda silbitada; teistele tundub silbistamine ime-lihtsana, kuid komistatakse kirjavahemärkidele. Selliseid ning palju huvitavaidki näiteid õigekeelsuse individuaalsest omandamisest igaüks võib tuua vastuvaidlematult *õige rohkelt*.

Heliseb paradoksina, kuid tõe maik on man, et algkooli lõpetanu võib särada pärlina õigekeelsete peres, kuid ülikooli läbinud pastor või korraliku ja tunnustatud ajalehe päätoimetaja komistab keelereeglile. Järeldus: õigekirja omandamine on väga individuaalne asi.

Kõik õpetajad on teadlikud õpilaste tüüpilistest vigadest. Tüüpilisi vigu kohtame tegelikult eluski: ajakirjanduses,

juhtivate isikute kõnedes, kirjanikegi loominguks jne.

Varem õpetati keelt nõnda, et lasti kogu klassil (ära) kirjutada harjutustikest ühe- ja samasuguseid keeleharjutusi. Kui harjutused läbi, pidi keelgi automaatselt selge olema. Kes eksis veel ühes või kahes keelereeglis, jäi istuma ja hakkas otsast pihta ümber kirjutama harjutustiku järjekorras eranditult tüütuseni lihtseid kui ka vajalikke harjutusi läbisegi. Kuid harjutused ja harjutustikud ise! Enamuses loogilise seoseta peaaegu mõttetud laused. — *Siin vihasta end kas või siki-kaks. Mõnel pool kutsutakse hakki nõgikikkaks. Niisked dokumendid pandi kuivama pikkadele laudadele. Taat sööb kaali. Igal kuulipüssil on tääk jne.* — Kes meist ei mäletaks neid ise: Väga tabavalt ütles kord üks kaasvõitlejaist, et pärast selliste lausetega õpetatud keelt lapsed hakkavad oma loomingukski — vabades kirjandis — kirjutama ainult selliseid loogilise seoseta „eeskujulikke“ lauseid.

Harjutuste täiendamiseks vorbiti kuivi etteütlusi, s. t. ilma keeleliste selgitusteta. 2 kuni 3 tükki nädalas. Mõned õpetajaist sooritasid neid ka iga päev ja kurtsid ise selle juures, et lapsed minevat üha lollemaks. Etteütluses ilmnenud vead lasti 3 kuni 10 korda ümber kirjutada vigade parandamiseks, arvestamata, kas viga tekkis lapse arusaamatusest, keelepuudulikkusest mõistmisest või lihtsalt tähelepanematuses. Elavgi laps muutus sellise mehaanilise trükitööga tuimaks, selles ei ole kahtlust.

Sarnasegi tööga suudeti saavutada tagajärgi, kuid andekamad pidid kannatama nõrgemate needust. Ja kuigi pare-

mad õpilased ise ei taibanud seda noil aastail ja võib-olla olid uhkedki oma vigadeta etteütluste üle, siis palju uhkemad nad oleksid võinud olla, kui tarbetute harjutuste ja etteütluste ajal neid oleks arendatud sealt edasi, kuhu teised alles püüdsid, kui oleks arvestatud nende individuaalseid võimeid.

Käis ütleb: „Meie ei püüa kohaneda kujuteldavale abstraktsele õpilase-kesktüübile. Selle vastu: anname igale õpilasele jõu- ja huvikohast tööd sel määral, kuidas ta tööga toime tuleb. Meile ei tee sugugi muret, kui klassis leidub hästi-arenenud õpilasi, kes teistest tublisti ette jõudnud. Kui seejuures selgub, et mõnel üksikul õpilasel pole enam midagi teha teatavas klassis, viime ta erakordselt edasi järgmisse klassi. Oleks hoopis ebapedagoogiline teguviis püüda kunstlikult tasandada keskpärasele niivoole mitukümmend noort hinge, kelle selge individuaalne ilme peaks olema rõõmuks õpetajale. Tasandamine ja ühtlustamine tooks siin suurt kahju paremale: nende vaimujõud ei leiaks õpetuses küllalt rakendust ja jääksid kiduraks. Õpetus oleks lastele igav, huvitu, mis tõukaks neid vallatustele ja korrarikumistele. Teiselt poolt, keskpärasus surub ja lammatab nõrgemaid, kes ei jõua enamusega ühes sammuda. Neile on õpetus raske ja huvitu.“

On selge, et ühiste grammatiliste harjutustega me ei tohi nuhelda kogu klassi. See oleks patt nii andekamate kui ka nõrgemate vastu. Nagu kogu koolitööd, nii ka õigekirja õpetamist ja õppimist püüame kohandada õpilaste individuaalsele võimeile ja töötempole. Tegelikus elus näeme igal pool tööde valikut individuaalsete võimete ja huvide kohaselt. Elukutsegi valik sõltub sellest. Ka vanasõna toonitab sama kui lausub: „Kingssepp, jää oma liistude juurde!“ Käesoleva kirjutise ülesandeks ongi vihjata sellele, et õigekirjagi õpetamisel peetak silmas nn. individuaalgrammatikat.

Keelelised vaatlused ja harjutused peavad väljuma keele tegelikust tarvita- misest ja liituma jooksva koolitööga, vaate- õpetuse ja lugemisainega. Õigekirja baasiks on lapse suulise väljenduse ravi ja õige häälamine. Siin õpetaja peab oma töö rajama lapse individuaalsele keelele. Vaba õppejutu ajal õpetaja pä-

neb diagnoosi üksikute õpilaste keelevi- gadele, et pärastises õpetuses neid järje- kindlalt parandada. Õigekirja õppimine lähtugu õpilaste vabades kirjandis esi- nevate individuaalsete vigade paranda- misest. Laps on looja, mitte ainult õppi- ja või koguni tuupija. Laps loob oma kee- lelisi väljendeid, õpetaja näitab tee nen- des esinevate konaruste silumiseks, loo- mingu lihvimiseks ja kaunistamiseks. Aja kokkuhoiuks uusi teemasid keeleõpetuse alal, näit. k p t s ja h kõrval, käänded, pöörded jne. käsitletakse esmakordselt ühiselt kogu klassiga. Andekamaile jätkub sellest. Keskpärestega tuleb veel korrata, kuna nõrgemaandeliste tuleb pärast järjekindlalt anda uut tööd samade tee- made ja keelereeglite põhjalikuks omand- miseks. Andekamad sellal sammuvad aga edasi oma individuaalsel teel — viljele- des vabaloomingut. Ühiste vigade pu- hul koondame vastavad õpilased rühma- desse ja selgitame ühiselt veel kord vas- tavaid reegleid.

Algastmel õpilane hakkab kirjutama seda (laduma liikuvaist tähist), mida ta kindlasti oskab ja mäletab. Pärast kirju- tatakse samu sõnu ka tahvlile — ande- kamate algatusel, ja siis vihku. Alg- astmel igas vaateõpetuse tunnis kujuneb klassitahvlile ära kirjutamis- ja harjutus- ainet. Teiseks, lugemispaladest tuletatud harjutusülesanded, mis tööjuhistena on iga lugemispala lõpus, viivad õpilast kergemalt raskemale õigekirja alal. Lu- gemispalas nähtud sõnad on juba tutta- vad, keeleharjutuses tuleb opereerida ainult nendega või varem tuntud sõna- dega. Pärastpoole, kui asutakse juba üksikute õigekeelsuse reeglite omanda- misele ja esinenud tüüpiliste vigade väl- timisele, tuleb igale õpilasele anda eri- harjutusi vastavalt neil esinevatele viga- dele. Seda tehakse järgmiselt:

Õpetaja kriipsutab õpilase kirjandis või teiselaadilises õpilase kirjalikus töös punasega (või ka teise värviga, kuid teravam värv juhatab õpilasele kergemini kätte oma eksimused ja parandused) läbi vigase tähe või vormi ja kirjutab peale õige tähe või vormi ilma eriliste rõhu- tavate allakriipsutuste või muude lait- vate märgetega. Küll võivad aga paran- dusele seltsida selgitused või vihjed vas- tavale õpitud keelereeglile, kui õpetajal jätkub selleks aega ja kui ta loeb seda

tarvilikuks ja tagajärgi andvaks. Siis tehakse kokkuvõtte valusamaist vigadest ja töö lõpus antakse tööjuhise harjutuse kirjutamiseks, mis peaks vältima enamesinenud viga. Esialgul see tööjuhise peab olema kaunis üksikasjalikult seletatud, või seletatakse seda klassis tööde kättemandmisel, kui selleks jätkub aega ja kui sellega ei jäeta teisi õpilasi passiivseks pealtvaatajaiks või koguni korrarikkujaiks. Tööjuhise õpetaja kirjutab ise otsekohe õpilase töö järele või asetab vihu vahele vastava paljundatud juba valmi tööjuhise, mis on sobiv käesoleval korral. Ka võib kirjutada ainult vastava numbri harjutustikut, kui leidub sobivaid harjutustikke vastuvõetavate harjutustega. Pärastpoole õpetaja kirjutab ainult harjutuse pealkirja ja õpilane ise juba mõistab, mida ta peab tegema. Neid individuaalseid harjutusi võib teha ka eri vihus või lehel, kuid suurem mõju on neil otsekohe vigase kirjandi lõpus. Teiste vigade ümberkirjutamist sel puhul ei olegi ja algastmel see ei annagi soovitud tagajärgi. Pärastpoole õpilane vigade parandusena võib kirjutada vastava õige vormi koos lausega või ilma, kuidas seda nõuab keelevormi õige mõistmine.

Terve klassi keeleoskuse üldiseks kontrolliks (testiks) ja suhteliseks võrdlemiseks võib korraldada ajuti ka etteütlist. Siin tuleb aga arvestada kartlikumate õpilaste „eksamihirmu“. Vanemal astmel kirjutame etteütlistena mõnikord kirjanike või keelemeeste „rasket keelt“ katseks, kui hästi tuleme ise sellega toime.

Korraldasin kord etteütlist II klassis — huvi pärast selle üle, kuidas õpilased seal kirjutavad. Mõned kirjutasiid peaaegu veatult, enamus tegi „rahuldava“

vigade arvu, kuid oli 2—3 tükki neid, kelle väljendusest üldse oli raske aru saada. Toon siin neist etteütlistest välja nopitud „keelepärilid“.

Edeöötlus.

Sükisel kuurg lantab... Ela äsdi! Mänkin titsuga... Ta tahab seta kini võta, aka paperiir iokseb esti... Tal on õhd söomad, juupa kulen kuta ema õikub kassi söma...

Sellist keeletarkust on raske hakata harima. Sellel mehel pole mõtet asuda vabade väljenduste sooritamisele (ja ta ise ei teagi tahta seda), vaid ta piirdub esialgu harjutuste täitmisega lugemispalade aineil.

Teisel juhul, kus õpilase muude vigade hulgas esineb rohkem selliseid sõnu nagu: koosred, tapetage, müüage, kassas jne., kirjutab õpetaja töö lõppu:

ST TS SK KS SP PS

Kirjutatan lugemispalast (või mujalt) sõnu, milles esineb pealkirjas antud täheühendeid. Pean meeles: S kõrval kirjutatakse K P T. — (Erandeist räägitakse hiljem.) On õpilasel see harjutuse iseloom juba selge, jätkub vastava harjutuse sooritamiseks või kordamiseks ainult lakoonilisest pealkirjast: ST TS SP PS SK KS.

Alati väljugu keele parandamine õpilaste omadest vigadest. Ei ole mõtet, kui Aino teeb vea i-mitmuse tarvitamises ja Arvo peab selle peale kirjutama terve lehekülje harjutust. Ka ei anna suuri tulemusi kõigi vigade kümnekordne ümberkirjutamine. Ennem üksikute vigade kaudu õigekeelsuse poole aga põhjalikult.

Kordan veel: õigekirja õppimine lähitugu õpilaste vabades kirjandis esinevate individuaalsete vigade parandamisest.

Kirjaõpetuse „pean meeles“.

Alleks Vallner.

Ei saa mööduda algava õppetöö lävel küsimusest „miks minu õpilased ometi kirjutavad halvasti?“, sest rahuldamatult sisaldab ikka aktiivset otsingupüüet ja rahuldus kannab passiivse status quo pitsertit.

Püüdkem siis jälgida põhjusi ja katseid hädadest vabanamiseks alljärgnevalt.

Kõigepäält, nota bene! õpetaja käekiri on elavaks eeskujuks, saavutiste

kulminatsiooniks, sugereerijaks ja meetoodiliseks abc-ks. Sügisel rajades esimesel õppeaastal alust kirjaõpetuse raskele hoonel ei saa unustada nelja erastet esitatud järjestuses:

1. suurte trükitähtede trükkimine,
  2. väikeste kirjatähtede kirjutamine,
  3. pliatsi asemel sule tarvitusele võtmine,
  4. suurte kirjatähtede kirjutamine.
- Pikemalt vt. Paul Härm, Teated V,

1933. Nende mõistete lahtimõtestamiseks kindlasti lugeda mainitud artiklit!

Järgneva päätüki „teel paremale käekirjale“ moodustavad eelharjutused ja töötehnikad algmed.

Alapäätükk 1: lapse käsi liikuma!

1. terve käsi õlast saati — kriit, seinatahvel, paberipoognad seinal, värvilised pliiaatsid, kriidid.

2. käsi küünarnukist saati — pliiaats, kare pakkepaber; tööasend — laps istub juba pingis.

3. lapsele juhatada kätte hügieenilisi ja kirjutamistehnilisi nõudeid vastav istumisasend.

4. randme ja sõrmede töö — pliiaats, sulg, sile paber. Püüdkem siin pidada meeles, et sõrmede töö nõuab juba teatava jõupingutuse kirjutamisjälje jätmiseks. Liigkõva pliiaats või sulg toob tihti potiliipri esimese jätku krampkõveruse, sest laps lihtsalt ei jõua jätta jälge normaalse sõrmedehoiuga paberile. Kui sõrmed tugevnevad, siis peaks kaduma ka see kramplikult kõverdunud sõrmejätk.

Ääremärkuseks: ei ole usku sõrme tähekuju harjutamise koolilaual, sest keda vaimustab töö, millest ei jää jälge (loe: ei tohi jääda jälge)! Kasu (küsitava) asemel võib tekkida kahju, sest laps harjub lohakaks, kuna „tööd“ pole võimalik kontrollida.

Alapäätükk 2.: tähed esitada raskusprintsiiibil! Ikka kergemalt vormilt raskemale:

1. horisontaal- ja vertikaaljooned — E, H, I, L, T.

2. kaldjooned — V, A, K, M, N.

3. ümmarvormid — O, S, G.

4. mitmesugused ühendused — U, P, R, D, B, J.

Kui umbes 8. töönädalal siirduda väikestele kirjatähtedele, siis dikteerib siingi raskusprintsiiip teatava järjestuse.

1. *i, t, u*

2. *m, n, p, r, v*

3. *e, l, j, h, k, b*

4. *o, a, d, g, s.*

Teisel semestril suurte kirjatähtede esitamisel:

1. *A, M, N, U, V*

2. *O, L, E, G, S,*

3. *I, J, H, K*

4. *T, P, R, B, D*

Pikemalt sellest A. Mölder ja Th. Ussisoo brošüüris „Kirjaõpetusest“.

Alapäätükk 3.: tähtede sidumine ja kirjutusökonomia.

Tähtede sidumine on algastmel raskemaid ülesandeid. Esineb valeühendusi, mille vältimiseks esitada ka üksiktähe kõrval samas täht kahekordselt. Siis õpilane näeb, kuidas ta liitub otsemaid järgmisega sõnaks. Illustratsiooniks raskemad juhud: *vr, rr, oo.*

Üldiselt on sidumisküsimuses nn. normaalkirja kehtima hakates mitmeid lahtiseid küsimusi, nagu: kas siduda teravnurgeliselt, millele nagu sunniks tähekuju algus, või taas ümmarvormidega. Tähekuju üldine laad nõuaks viimast sidumisviisi, kuid sellega on siis ühtlasi rikutud „normaaltähtede“ range kuju. Vaadeldagem vaid *n, m* või *p* algust ja tõendagem siis, et tähekuju on jäänud rikkumatuks sidudes neid ümmarguse sidekriipsuga!

Ajaökonomia seisab tarbetute kirjaligutuste hoidmises, nagu *a-d* kirjutades tihti pliiaats rõnga sama jälge mööda mitmekordselt teeb jne. jne.

Paberiökonomia nõuab parajaid sõnavahesid, leheääri, ja kirjutuspinna maksimaalset kasutamist pidades silmas ka esteetilisi nõudmusi. Teisi sõnu on see ühtlasi ka esteetiline küsimus omaette.

Kolmandana on tarvis otsida otstarbekad *a b i n o u d* kirjutamiseks.

1. Koolimööbel (pink, laud) on arvatavasti üle riigi võrdlemisi viletsas olukorras. Uue mööbli muretsemisel ei võiks enam mööduda lauast ja taburettidest, sest pink on tõesti oma aja üle elanud (meenutagem dr. Püümani mitmekordseid sõnavõtte). Küllalt on veel koolides miinusdistantiga koolipinke ja — kujutlegem, kuidas saab laps sellises üldse kirjutada!

2. Paber — pliiaatsile odav, kare trükipaber, mitte sulfiit. Sulele aga sile, paks kvaliteetpaber! Kas paber on lineeritud või valge, jäägu iga õpetaja otsustada, kuid igal juhtumil katsetagem ka kooliaastaid paar täiesti valge lehega, sest siis oleme teadlikud nii ühe kui teise hüvedest-pahedest. Ärgem otsustagem kergelt lineeritud koolivihu kasuks sellepärast, et ta on lamanud koolipingilidseid aegu.

3. Sule valime paraja, nagu õppeklaveri, et ta poleks pehme ega kõva, sest esimene ei anna käele jõudu ja teine vaevab kätt jälle palju. Suletöö algab redissulega trükitähti joonistades, kitseneb üha kirjutamiseks vastava kärssu- leni (Kugelspitzfeder), milledest võrdle- misi sobiv on inglise Goode nr. A 12 — EF London.

4. Sulevars — puune, ümmar- gune, jämedus läbimõõdult ca 9 mm maxim. Peen ja jäme sulevars toovad mõlemad kaasa terve rea pahesid.

5. Lõpuks ärgem unustagem kirju- tamiseks peagu ülepääsmatult vajalikku ruumi ja valgust nii koolis kui kodus. Õpilase kodu külastamine toob nii mõnegi õpilase laua juurde, kuna ta seni pidi kirjutama toolil või „Singer“ õmblusmasina laual.

Kirjaõpetuse „pean meeles“ mater-jali neljas päätükk toob küsimuse: kas olen olnud järjekindel nõudmuses ja kontrollis?

Kontrollida halastamatult kehahoidu, pliiaatsi- ja sulevarrehoidu, tähtede ole- kuju andmist ja sidumist, abinõude vas- tavust ja lõpuks ka edasijõudmist.

Nõudmuses sallime nii püst- kui kaldkirja, aga kui juba üks neist, siis juba üks. Muidugi ei tähenda see, et kui õpilane algab püstkirjaga, lõpetagu ka kool püstkirjaga. Võibolla õpilase kiri areneb aastate kestel kaldkirjaks, ja seda ei või ju ometi keelata. Juhime aga tähelpanu tähtede püstteljele, mis peavad olema teatava kirjutuspinna ula- tuses vaid ainult paralleelsed.

Igapäevane moraal: tähed suuremad, ärge rutake, parem rida korralikult kui lhk. lohakalt!

Meenutades senini kirjaõpetuse teh- nilist osa, oleme sunnitud lõppudeks siirduma ka elamusliku külje rõhutami- sele, milline esitab otsemaid küsimuse: kas oleme alati täitnud selle algelise nõudmuse — töö olgu sisult huvi- tav ja elamusipakkuv?

Märgitud küsimus toob õpetaja üles-

andeks huvipakkuvate kirjutamisvõtete otsimise tavaliselt tüüpilise „kirjutamis- mehaanika“ — ära kirja ja „keeleliste harjutuste“ — asemele. Kirjasisu peab looma elamuse, kuna muidu kirjutamis- protsess võib kujuneda lapsele taluma- tuks. Harukordsed rakendised (kiri sõb- rale, lugu seinalehele, kutse pidule, koosolekule jne.) loovad õhkkonna, kus valmib ennastületav käekiri. Rohke vaeva järgi õnnestunud illustratsioon juba vaist-liku harmooniatunde tõttu kohustab käsiloleva lehekülje kirjutama hoolika korralikkusega.

Kui murdub tavaline õpetaja-õpilase vahekord ja sellele seltsib kolmanda komponendina ka kaasõpilane (kaasõpi- lased), siis kirjutab sõpilane iga „suu- rema valguse“ ette ilmuva lehekülje tunduvalt korralikumult kui senini, nagu kohusetunne suurema auditooriumi ees sunnib kõneleja hoolikamalt oma kõne väljatöötamisele ning viimistlemisele. Leht, mis liigub ka kaasõpilaste lauda- del, on hoopis parem kui see, mille tee käib õpilase laualt õpetaja omale ja tagasi. Ergo, loogem siis rohkeid või- malusi õpilase töövilja massilisemaks tunnustamiseks!

Kui kirjasisu on elamusrohke, kui õnnestunud kiri lisab senitundmatuid rõõme, siis ei ole kaugel aeg, mil õpi- lane hakkab tundma rõõmu ja vaimus- tust kirjutamise mehaanilisest protsessist endast. Kirjaliigitused ja kirjutamine muutuvad siis juba omaette rõõmuela- musiks.

Me ei tahaks määrata kirjaõpetuse sihiks kuiva vormeli loetavast, ilusast ja voolavast käekirjast, vaid rõõmuela- mustest osasaamise kirjutamisprotsessi kaudu, sest muu tuleb siis iseenesest. Elamus loob ise korraliku käekirja!

Lõpetan lausega Joh. Käisi „Isete- gevus ja individuaalne tööviis“ nimelisest raamatust (sulgudes allakirjutant): „Kirjutada tähendab midagi öelda (ja tunda), mitte ainult sulge vedada.“

Omainimesed peaksid veel rohkem kokkuhoidma.

Al. I.

Otse liigutav on vaadata igaaastasel traditsioonilisel kogunemispäeval seda jõurikast sundimatut venna-õelikkust, millist pahatihti suuremates perekondadeski otsid asjatult.

Meil on õnneks koguni ühispere fanaatikuidki. Nad aitavad teistelgi kergemini saada üle esimesest kohmetus- hetkest. (Ma räägin nendest, kes kaugelt, igivõraste keskelt satuvad omade hulka ja seetõttu tunnevad tavalist suguluskohmetust).

Meie süda lööb tugevamini, kui räägitakse meie pere häädest asjadest kaugemalgi. Meie ise oleme alati väljas oma asja eest, eeskätt seal, kus vajab seda asja ideeline külg. Meie võitlus- väli on õnneks sageli olnud täis võo- raste ideede laipu ning meie lipp mää- dumata.

Kuid elu praktilise võitluse jaoks on meie read nagu hõredad. Siin ei saa meie korraldada psühholoogilist rün- nakut, nagu vanaaegne Vene tsaarivägi, kes saatis massid ründama, hoolimata hävitavast tulest. Meil on iga mees kallis ning meie taktika peab tuletama meelega moodsa lahingu moodsat takti- kat, kus peaaegu ükski relv ei võitle otse enese ette ega enese pärast, vaid iga relvaliid tulistab naabri ette, kaitstes naabrit ja olles seega ise naabrite poolt kaitstud — kaitstud pareminil!

Selline põhimõte peaks küll kogu õpetajaskonnas lööma läbi, kuid meie rakendame selle eeskätt eneste juures. Mõtlen siinjuures elu vastuoksusi, tujuku- si, kadedust, ahnust, auahnust, võimu- iha, kuulsusemaaniat, variseerikkust ning kõiki selliseid tegureid, millised püünis- tena asuvad meie elulabüridis ning milliste ohvriks langeb või võib langeda nii üks kui teine. Kui harva oleme õn- netuse puhul tuletanud meelega oma pere liiget, seda väljendades kas või lihtsa kuuesendilise kaardikese postistamisega, või samas vastupidi, oleme kaasa rõõ- mustanud naabri õnne puhul või teda edu puhul julgustanud ning õhutanud.

Seda esiteks.

Kuid on koguni olnud juhtumeid, et kurja klatši, kadeduse või muu eba- õiglase olukorra tõttu on meie omadest keegi kukkunud terava arvustuse alla. Samas on üks omadestki hakanud sorima ja käperdama õele-vellele kaela loobitud mustuses.

Enne kõike ei ole see sünnis sori- jatele, sest kes kohe kähku usub igasu- gust paha teises, see avaldab eneses rikkalikud mustuselademed. Sellisel pu- hul hoiame kokku ja kaitseme omaini- mest ning pöördume temale ja teeme talle olukorra teatavaks ning pakume temale oma abi, kui seda vähegi suu- dame, tuletades meelega moodsa võitluse moodsat taktikat.

See teiseks.

Ning kui nüüd õppetöö algades igasugused moodsad plagiaatorid, kasu- tades sageli lubamatuid võtteid eneste päälesurumiseks, on avastanud uue tee eneste rikastamiseks mitmesuguste üle- löödud ideedega, kombineeritud õpikute, tööjuhataste ning selletaoliste produtsee- rimisel, siis tuleb mõelda kõigepealt sel- lele, kas võime arvustuseta asuda kasu- tama kohe uut, reklaamitut või pahemal juhusel koguni sunnitut, kaupa.

Mõnel juhul võib mõnigi plagiaat näida kaunis hea, kuid ometi ei või meie unustada, et originaator suudab anda vajalise kriitika ning paranduse juures kordselt paremat. Seepärast tuleb ka selles suhtes hoida kokku ja kasutada kas või vastavaid määrusi eneste kait- seks, millised ei luba enne teatava aja möödumist (5 aastat) vahetada õpikuid.

Kuid ühtlasi oleks väga vajaline ja soodus juhul avada „Teadetes“ arvus- tuste nurk omainimeste teoste tarbeks, kus leiaksid ruumi arvustused ja igasu- gused paranduste kaalutlused kõigi uute toodete puhul. Samuti oleks vajaline, et iga uue trüki ilmumise eel oleks see teatavaks tehtud „Teadete“ lugejaskon- nale, et siis saaks esineda vajaliste ette- panekutega parandusteks.

Sel puhul meelestagem, et „Eesti Nädala“ puhul kirjutas (vist) „Postimees“,

et hüüdlause: „Eestlane tarvitagu ainult eesti kaup!“ vajaks parandamist selliselt, et eestlane tarvitagu ainult head eesti kaup ja illustreeris oma väidet tõhusate näidetega. Ka meie peame üheskoos jõudma nii kaugele, et ükski „välismaa kaup“ ei jõuaks ühegi reklaami ega teise sunni teel võõrutada meid „omamaa“ kaubast.

Miks mind ei olnud Võrus...

Nagu ma nüüd nende seitungite seest olen ära saanud lugeda ja mõõdaminevate koolivõlgede kaudu kuulnud, olid siis seminaripäevad lustilikud. Muidu on need koolmeistrite äraolemised olnud ikka nahksed ja pused, kuid nagu näib, polnud Võrus seekord küll ühtegi „koolmeistrit“ oma vimmas turja ja kähiseva häälega.

Et mind mitte nendesinaste koolmeistrite hulka ei arvataks, kes seitungides olid lugenud taludest, mis Virumaal jäänud lohakile, ja otsemaid rutanud neid „kosima“ — seekord jalgsi, sest taskus oli just talutäis raha, ning kuis võid seda siis raisata piletiks — siis tõendan siinpuhul, et olen mammonavihkaja ning aateline töömees, kes võib ütelda roomlasena: „Exegi monumentum aere perennius“ (olen püstitanud monumendi vasest kestvama).

Tahtsin ka teie juubelile minna, kuid minu seltsil oli ise kaheksas juubelipäev. Mitte mõnel lihtsorti seltsil, vaid meie priitahtlikul pritsimeeste seltsil kohe! Olen selle seltsi päamees, reorganiseerija, piibarikoori juht, vedelikumuretsejate komando auliige, ronijatesalga asutaja, esindaja meie seltside liidus ning juubelipidustuste mõtte algataja, kava tegelik autor ja teostaja.

Et teie, kallid koolisõbrad, saaksite mingi pildi minu tööst sel puhul ja mõistaksite ajanappust, nõnda et ma ei saanud isegi „mõttes“ viibida teie seas nagu need „kaks Kikkapuud“, siis lubage:

1. Kodukaunistamise komitee esimehena pidin juhtima piduhoone kaunistamise töid.

2. Liputoimkonna esimehena pidin hoolitsema pidupäeval lipuheiskamise ja kandmise eest õigel ajal ja kombel.

3. Nimede eestistamise osakonna esimehena pidin peolauas võtma sõna ja

Kõik eeldused meil seks on. Käed külge!

Toimetuse järelmärkus: Arvustusnurk „Teadetes“ olgu sellega avatud. Al. I. mõtted on läbi ja läbi õiged, nendele võiks vaid lisada, et pole sugugi iga kord tarvis pikki arvustusi, ka lühikesed märkused on kasulikud ja tervitatavad.

looma tuju asja hääks kordaminekuks, sest meil on veel palju läti nimesid.

4. Isamaaliidu kohaliku osakonna esimehena pidin raudselt valvama võõra vaimu perra, et kõik sünniks rahvusterviku ning uuestisünni nimel.

5. Kaitseliidu õppepäälükuna pidin valvama paraadil korraliku komando ning jala järgi.

6. Naiskodukaitse arvepidajana pidin arvestama välja peolauda seisusekohased portsjonid, sakuomid ja „krihvid“.

7. Seakasvatuse seltsi sekretärina pidin olema kahe põrsa ostmise juures, mis laupäeval turult toodi pidusöögiks.

8. Kohaliku meierei usaldusmehena pidin valvama selle järgi, et köögis ei tarvitataks praadimisel mitte margariini, vaid kodumaa saadusi, sest perenaised ei tea midagi aktiivsest kaubabilansist ja raiskavad kallist valuutat piprale, vürtsile, sinepile jne. jne.

9. Kohaliku turbaühingu eksperdina pidin hoolitsema kvalitatiivse põletismaterjali eest, sest liigkuiv puu kõrvetab prae ja liigniiske tõstab ahjus saiakooriku.

10. Haridusselts „Valguse“ esimehena pidin hoolitsema valguse eest piduruumides, sest debütandid ja amatöörid võivad rikkuda meie kallid gaasilambi ning sel kuulsal sakslasel Goethe'le oleks jälle juhus olnud hüüda: „Enam valgust!“

11. Laulukoori juhina oli mu osavõtt paratamatu, sest alles „laul teeb rinna rõõmsaks ning tuju tubaseks“.

12. Kohaliku karskusseltsi esimehena pidin valvama, et antaks „keisrile, mis keisri kohus“ ja tuletama meelde parajal juhul ühe targa mehe sõnu, et ära võta viina, sest sääl on peidus kuri Gicht alkohol!

13. Ning kooli nimel pidin rõhu-

tama ning kriipsutama alla pritsimeeste ehk pasarnikute ligimesearmastust ja enda ärasalgamist, sest meie koolijuhataja on Mooses ja mina tema Aaron.

Nagu te nüüd olete veendunud, olin uppunud tähtsamatesse toimetustesse kui seda on üks pedagoogiline päev. Et meie kohalikud seltsid on asutanud nüüd „Seltside Liidu“, kuhu igast seltsist on läkitatud ühe töökamaid esindajaid, s. t. m i n u, siis on mul võimatu kogu valla hääkäekäigu nimel lahkuda nüüd ja edaspidi kodukülast, nagu paavstil Vatikanist, sellepärast palun mind mitte tülitada enam igasuguste peo-päevade, kongresside, näituste jne. jne. kutsetega ning palun panna seisma ka nende seitungite

saatmine, mis kõnelevad koolist ja koolimeistrist, sest mul ei ole nendeks aega enam teps mitte!

Kahetsen sügavalt, et ma ka teie seltsi tegevust ei saa meie „Seltside Liidu“ hõlma tuua, kuid ma ei taha olla ka see sõber, kes neljaklassilises komplektis töötades lausub kevadel, et väsitab ära ikka küll.

Mis ta väsitab! mina töötan korraga 14-harulise komplektiga (koolist tuleb üks ka veel juurde), kuid kas kaeban ülekoormatusest? Ei iial!

Lõpetan, sest „sapienti sat“ (targale küllalt!).

Austavalt

teie vana klassikaaslane.

Meie meestest ja naistest.

Ei ma räägi neist, keda näeme üsna tihti, vaid tahan puudutada toda „nähtamatut rahvakihti“. Meie peres on neid päris hulga, kes pärast kutsetunnistuse kättesaamist on visatud nagu üle elulaeva pardapulga; kes kuski kaugel näevad üksinduse hapumagust hülgeund ja ainult erandharva puhastavad enemuistseilt sõprusrajult külma tuisulund.

Või on ka neid, kes üldse ei taha tunda meie ühistoid ja -teid? — Ei usu. Neid ainult ajutiselt vaevab võõras usk ja paine, või rõhub muidu elusaatus ränk ja maine. Kui tuleb taas kord vanaduse heldimusetund, küll Valge Maja vendluslohotusse kihutab neid alateadlik salasund. Neid seni ootame, ei hüljata neid saa, sest nendega on osa mindki kantud üle kogu Eestimaa...

Mu pinginaabriks, koolivennaks — kui olin alles tillu Zwerg — oli aastailt rikkam, universaalne filosoof Julius Eisenberg. Me vaidlesime ja tülitseme, kuid samas hoidsime mestigi, mis sest, et tal oli hõbe uur, kuid mul ei olnud vestigi. Nüüd tema kaugel Mulgimaal on jõudnud rahuranda, kuid oma koolisõbrule ei taha ennast näha anda. Ma äsja kaunil juunikuul tegin siiski talle visiidi, ja perekondlikus hubasuses sõlmisime taas rebeneda tahtva sõprusniidi.

Keda hardumuses mälestan, oli tillu plika Viine Kilp, kuigi kooli ajal kolmandale kuulus tema südamelöök ja iga silp. Nüüd, mil kõrvaltoonid on

jäänud ammu vakka, tahaksime tedagi jälle näha lahutavate aastate takka. On's tema praegugi veel sama väike ja täis trahidat truudust, ja kas vahestki ta ei tunne ka meie pere järele puudust?

Veel, keda neelanud meilt ajahamba tume sakk, on Põlvast pärit kooliõde neuu Anna Plakk. Ei kuski ole kuulnud temast õiget ega valet, ei ole juhus näidanud tema muistist sõbra-palet. Kuid loodame, et kord temagi kuuleb meie igatseva huike — ja jälle kingib VALGE MAJA sõpradele soojema südametuike.

Sest ajast uhkeks muutunud on meie Manni Kuus, kui Tõrva alevikust tehti Eesti suurlinn uus. Ta varem ikka ilmus rõõmsalt meie ette, kuid nüüd, kas tõesti ta sukeldund on teise sõiduvette? Ei usu sellist pattu tast, sest süda tal alati oli hea. Küll näete — oodake — ta nähtavaks saab jälle peal!

Ka meie priske kooliõde Valgast — Kahro, Valli, on ümber enda ehitanud külma lumevalli. Ta Valga koolivalitsuses teeb kõrget vist karjääri ja näib, et koolisõbrad muistised teda teps ei enam vääri. Kuid astu alla meie hulka ja ole jälle pai! Eks mäletad, kuis VALGES MAJAS tööd ja nalja sai?!

Me süütusilmne seltsitar, vaikne Kurvits Ella on unustusevõrku matnud sõprusseose hella. Ta kulgeb ilmas erakuna, otsib oma rada, ei salasoovest, hingevõnkeist julge niuksatada. Kui

kurja ilma hülgavus toob valu sinu verre, siis — ootame sind avakäsi — taas astu meie perre!

Ka teisi hoiab VALGEST MAJAST vahest eemal elu rutt, kui saatust särasilmil naerab või kurgus kiljub kibe nutt. Neid siiski, kuigi harva, ikka näeme jälle koos seal VALGE MAJA armsas

saalis rõõmsalt töö ja tantsu hoos. Ka neid, keda meelitand on vaikse elu rahuvoog ja kellel sõprustammest hingesse on jäänud kõikuv pilliroog, ka neidki kutsub meie igatsus ja VALGE MAJA: et leiaksid nad jälle meie juurde meelitava raja.

IV lennu nimel J o r h.

Teine kiri kooliõele.

Kirjutades eelmist kirja, oli südames lootussäde, et kõigel vast siiski ei ole all tõepõhja. Ei suutnud nagu uskuda sellist suurt muudatust inimeses. Aga et ma seda siiski uskusin, tuli küll sellest, et minu ligiduses on küllaldaselt selliseid naisõpetajaid, kes elavad vaid oma kodule ja võtavad raha igal 20-dal „koolitöö“ tasuna. Ma ei tea, missugused on nad olnud ennem. Väga võimalik, et kogu aeg samasugused. Pettumused ja petjad algusest lõpuni.

Kohtusin Sinuga ja Sa selgitasid, missugusest küljest murrab Sul elu sisse. Omasid seejuures ikka veel temperamenti ja usun — omad nõngustki küllaldaselt, et elu rünnakuile panna vastu.

On ju nii, et kui troonid kõiguvad, kui sünnib revolutsioone — olgu suures või väikeses maštabis, siis trooniltheadetu asub vastasrinda. Temaga ühes suguvõsa ning „hoovkond“.

Sa olid sääl ka revolutsiooni teinud. Juba ammu ilusasti oma loorberitele puhkama jäänud „seltskonnategelane“ oli ärgates leidnud korruga, et kõik nagu ei ole endine. Nagu uued tuuled puhuvad. Et seda tööd, mida ta ei viitsinud enam teha, teed Sina.

„Hale meel“ oli tal hakanud. Mee-nusid nood ilusad napsivõtmised, mida korraldas ikka pärast pidusid. Oli otsustarbekas sissetulekute realiseerimisviis. Ja olla valla seltskondlise elu (napsiga ja ilma) juht — see tunne ju paisutab rinda.

Kõige kurja juur olid Sina, et ilusast olevikust oli saanud õnnis minevik. Tulid ja hakkasid rassima seltskonnatööd

ja ei pannud seda miskiks, et see oli sealpool vaid ühe mehe monopooliks.

Nähtavasti puudub Sul autunne „vanemate inimeste“ ees!

Ma teadsin, et löid elu sisse tollesse koitanud maanurka. Kõik nüüd on selle järelkaja.

On mitu teed enda rehabiliteerimiseks selliseil juhtumel, nagu seda juhtus tolle härraga. Üks neist on teise mahategemine, mustamine, jala taha panemine jne., et siis ise selle sopa sees hakata paistma jälle ingelvalgena kuulsussäras. Ja kui rakendada kogu „hoovkond“ tõhe, võib saavutada küllalt väarikat muljet.

Mina langesingi sisse. Tean kindlasti et see „hoovkonnaliige“ mind ei tunnud, kuid kui suu sügeleb, siis võib ka kõike võhivõõrale serveerida.

Nii murrab elu sisse!

Valmistasin Sulle kindlasti kibeda lugemise oma eelmise kirjaga. Aga mul oli kõike kuuldes ka kibe tunne. Võru Seminar nime pärast kirjutasin Sulle.

Võid mulle heita ette kergeusklikkust ja seda, et ma ei kontrollinud kõike. Selles on Sul õigus. Loodan, et andestad.

Ja ma loodan enamgi.

Loodan seda, et kõik meie pere liikmed suudavad sellised süüdistused, kui nad kunagi kerkivad, tõrjuda samakindlalt ja veenvalt tagasi kui Sina.

Meid on loonud Võru Seminar. Lõi meid oma näo järele. Eks nüüd otsustata meie näo järele, missugune oli meie looja. Seepärast ei saa meile andestada ühtegi eksimust, mis heidab varju temale! Jõudu Sulle samas sihis edasi raumiseks.

Koolivend.

Võru seminari ülevaateteose asjus.

Toimkonnast olematuil põhjusil ei võimaldunud Võru seminari ülevaateteost (albumi — pealkiri on veel lahtine) välja anda varem-kavatsetud tähtpäevaks. Üheks olulisemaks põh-

juseks selles oli asjaolu, et mitte kõik kaastöötajad ei saatnud õigeaegselt enda biograafilisi materjale ja osalt ka muud kaastööd. Kuna siiski on materjalid enamikus koos,

siis ühingu üldkoosolek otsustas raamatu välja anda hiljemalt eelolevaks jõuludeks. Väljaanne, nagu teada, sisaldab ülevaatlikke kirjutusi Võru seminari arengust, pedagoogilisest taotlusist, õpilaste isetegevusest ja biograafilised ülevaated ühes piltidega kõigist seminari end. õpetajaist ja lõpetajaist; peale selle memuaaride osa. Üldse tuleb teos ligemalt 200 lhk. suur. Kalkulatsioonide kohaselt, kui enamik kaasvõitlejaid väljaande omandab, tuleb see maksma Kr. 3.— (Hind on suurenenud varem kalkulatsiooniga võrreldes seetõttu, et on otsustatud avaldada teose biograafilises osas ka iga ksv! pilt.)

Seni on väljaande tellimisavalduse esitanud 150 kaasvõitlejat. Loodetavasti leidub soovijaid ka nende hulgas, kes seni pole soovi avaldanud, mida aga palume teha veel juba lähemal päevil.

Eriti tähtis on aga, et need kaasvõitlejad, kes pole veel mingisugustel põhjustel saanud saata enda kohta biograafilisi andmeid ja pilti, teeksid seda siiski veel. Viimane võimalus nimetatud materjalide vastuvõtmiseks on 1. okt. s. a. Ka neid kaasvõitlejaid kelle seni saadetud andmetes on lünki, palun neid õiendada juba lähemal päevil. Ka palun neid kaasvõitlejaid, kes on saatnud küll biograafilisi andmeid, kuid pole saatnud pilti või on see puudulik, saata täiendavalt enda kohta vastav ülesvõte.

*

Allpool nende nimed, kellelt puudub veel vajalisi materjale enda kohta.

I Puuduvad eluloolised andmed ja pilt:

Valli Alajõe (pilt on),	Helene Joakit,
Oie Annioti,	F. Kaldma,
Aug. Hagivang,	Linda Kostabi,
Jette Heinrichson,	Olga Krause,
Veronika Hiielo,	Ev. Kuslapuu,
Anna Humal,	Jenny Kuslapuu,

Ülevaateid Võru seminari tegevusest ei anta välja teiskordselt, seepärast on tarvilik, et iga kaasvõitleja kohta saaks sellesse vajalisemad andmed. Siis alles võimaldaks ta täieliku ülevaate meie perest.

Seepärast palun tungivalt veel kord kõiki kaasvõitlejaid saata juba nende ridade lugemise päeval enda kohta vajalised andmed ja pilt, kui see on veel saatmata.

Kaasvõitlejalike tervitustega

toimk. nimel Karl Laane.
Eesti Haridusliit, Tallinn.

Mitmesuguseid teateid.

1. Nimemuutusi.

Lehis, Arvo (Limberg, Ervin).
Kaldma (Just), Felix.
Näks (Kuus), Marie.

2. Liikmemaks Kr. 2.— (ühes „Teadete“ tellimisega), toetusfondi maks (alamäär Kr. 0.50) ja kirjastuslaen Kr. 5.— palutakse võimalikult peatselt tasuda. Makse võtab vastu K. Kisand (Võru, Kreutzwaldi 9) ja ühingu usaldusmehed: V. Horm, A. Pettai, V. Ordlik, A. Vallner, A. Hollo, R. Uusna (Lepp), Joh. Lillmaa, M. Aleksa, A. Ivask, H. Otsmaa, R. Taba, Aleksander Ots,

Leida Kokk,	Hilda Sööt,
Elf. Land,	Al-der Schmidt,
Gust. Lutsar,	Ros. Tilger,
Ida Nanits,	Elm. Tširk,
Alb. Narusk,	Milli Vaher,
Rob. Noorhani,	Eerika Vainola,
El. Peterson-Tikk,	Anna Vasser,
Jaan Pindis,	Arm. Veske,
Georg Roovik,	Ed. Vosmi,
El. Saar,	

Pealeselle surnud kaasvõitlejad, kellele kohta eluloolisi andmeid ja pilti palun tungivalt saata neil, kel see vähegi on võimik.

Ella Reiljan,	Karl Akerman,
Aug. Kasvand,	koolit. Minna Veider,
Juuli Parveots,	õpet. P. Saksing.

II Puudusi senisaadetud eluloolis materjales:

A. Davel — puudub sünniaeg,
L. Sirk — Võru seminari teen. astumise aeg,
H. Silmet (Seidelberg) — kõik elul. andmed peale teenituskäigu seminaris,
A. Maior — teenituskäik pärast semin. lõpet.,
Mare Tann — sünniaeg ja teenituskäik,
Aksel Pihlapuu — täpsem sünniaeg,
E. Anisimova — sünnikoht,
A. Kärsna — sünniaeg ja algh. käik,
Am. Noorhani — sünniaeg,
Linda Raudsepp — sünniaeg.

III Puudub pilt:

I. Masikov,	Karin Kikas,
R. Dubkovski,	Helle Villari,
A. Vassiljeva,	El. Mälton,
Elmar Kivi,	O. Maran,
Lilli Udras,	Mall Kaldroo,
Laura Pihlapuu,	Asta Kolberg,
R. Armulik,	Ella Hein,
J. Tulff,	Pärja Ülenurm,
Marta Luik,	Ed. Korran.

E. Aru, A. Tiits. Nende aadressid vt. „Teated“ VII (XXXIII).

3. Ühingu kirjastusel ilmunud Joh. Käisi teose „Isetegevus ja individuaalne tööviis“ kirjastuskapitali liikmed võivad saada hinnaga Kr. 1.50, teised ühingu liikmed — hinnaga Kr. 2.25. (Adresseerida toimetusele: Tartu, Tähe 77—3).

4. Kõik ühingu liikmed võivad saada toimetuse kaudu „Tõekooli“ kirjastusel ilmunud käsi- ja tööraamatuid 25% hinnaalandusega (+ saatekulud).

Väljaandja: Ühingu juhatus.

Vastutav toimetaja: Joh. Käis.